

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כללי פסיקה

(מ"ו א') אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כרבי יוחנן בן נורי. אמר ר' יהושע בן לוי: הלכה כדברי המיקל בעירוב.

ולימא הלכה כדברי המיקל בעירוב, הלכה כרבי יוחנן בן נורי למה לי?

איצטריך, סלקא דעתך אמינא, הני מילי יחיד במקום יחיד, ורבים במקום רבים. אבל יחיד במקום רבים, אימא לא.

(מ"ו ב') רבי יעקב ורבי זריקא אמרו: הלכה כרבי עקיבא מחבירו (כשחלוק עליו יחיד). וכרבי יוסי מחבריו. וכרבי מחבירו.

(ומברר) למאי הלכתא?

(1) רבי אסי אמר: הלכה (למעשה על פי כללים אלו).

(2) ורבי חייא בר אבא אמר: מטין (ההוראה. מורים ליחיד, אבל לא דורשים בפירקא ברבים).

(3) ורבי יוסי בר' חנינא אמר: נראין (לא מורים אפילו ליחיד, ואם עשה, לא מחזירים הדין).

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן: רבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה. רבי יהודה ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי. ואין צריך לומר רבי מאיר ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי.

אמר רב אסי: אף אני לומד רבי יוסי ורבי שמעון, הלכה כרבי יוסי. דאמר ר' אבא אמר רבי יוחנן: רבי יהודה ורבי שמעון, הלכה כרבי יהודה; השתא במקום רבי יהודה ליתא (לדברי שמעון), במקום רבי יוסי מיבעיא! איבעיא להו: רבי מאיר ורבי שמעון, מאי? תיקו.

(מ"ז ב') אמר רב משרשיא: הני כללי לאו דברי הכל נינהו. דהא רב לית ליה הני כללי.

שיטות הראשונים

הלכה כדברי המיקל בעירוב, אפילו יחיד במקום רבים: כתב הרמב"ן, נראה לדברי רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי, שאפילו יחיד במקום רבים הלכה כדברי המיקל בעירובין בכל מקום?

1. כתבו תוספות (מ"ו ב', ד"ה ר' אסי אמר הלכה): פירש הקונטרס, הלכה - ודרשינן בפירקא. ומאן דאמר מטין - מורינן ולא דרשינן בפירקא. ונראין - היינו דאי עביד הכי לא מהדרינן עובדא אבל לא מורינן. וקשה לפירוש, דאפילו לא איתמר נראין לא מהדרינן עובדא, כיון דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר! לכן נראה לי, דהלכה - דאי עביד כאידך מהדרינן. ומטין - אורויי נמי אורינן, ואם בא למיעבד עובדא כאידך מחינן בידיה; ומיהו אי עביד עובדא לא מהדרינן. ונראין - מורינן, ואי בעי למעבד כאידך לא מחינן בידיה.
2. ותמה על הר"ף שפסק בכמה מקומות להחמיר בעירובין, ביחיד במקום רבים, עיי"ש. וראה ב"י (או"ח שסו, ד"ה בעל הבית), לגבי פלוגתא דחכמים ורבי שמעון במשנה (ע"א א') בעל הבית שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה בשמן, שפסק הטור לקולא כרבי שמעון (והרמב"ם פסק כחכמים, עיי"ש), וביאר הב"י משום הלכה כדברי המיקל בעירוב, ואפילו יחיד במקום רבים. וכתב הב"י, שהרי"ף

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מה הטעם שהלכה כדברי המיקל בעירוב: כתבו תוספות דמשמע לעיל דאפילו הוה דאורייתא הלכה כדברי המיקל.³
והרמב"ן חלק על דבריהם, וכתב שאין הלכה כדברי המיקל בעירוב אלא מפני שהוא של דבריהם.⁴
הלכה כמיקל בעירוב - האם גם במחלוקת אמוראים: דעת ראב"ד, מהר"ם, ורשב"א דדוקא במחלוקת תנאים נאמר, ולא
במחלוקת אמוראים.⁵ ודעת ריטב"א בשם הגאונים, רבינו חננאל, ובעל המאור, שאפילו בדברי אמוראים. וכן דעת השו"ע.⁶
הלכה כמיקל בעירוב - האם גם במחיצות: דעת הר"מ מרוטנבורג, רשב"א, ריטב"א וריב"ש, דדוקא בעירוב אמרו ולא
במחיצות.⁷ ודעת רבינו חננאל, רא"ש, הגהות מיימוניות, והמרדכי, שגם במחיצות אמרו.⁸
הני כללי לאו דברי הכל נינהו: כתבו רי"ף ורא"ש דאף על גב דרב פליג ארבי יוחנן בהני כללי, קיימא לן כרבי יוחנן
אפילו בברייתא, היכא דלא איתמר בהדיא לשנויי הך כללי.
רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי: דעת גאונים, וסמ"ג בשם רבינו חננאל, רבינו תם ומאירי, שהלכה כר' יהושע בן לוי. ויש
ראשונים שכתבו בשם הגאונים, שהלכה כרבי יוחנן.¹⁰

- והרא"ש כתבו המשנה (שם) כצורתה, משום שסמכו על מה שכתבו בפרק מי שהוציא והוה (רי"ף יב ב בדפיו, רא"ש סי' ח) הלכה כדברי
המיקל בעירוב, ואפילו יחיד במקום רבים. מקורות - רמב"ן (ח"י מ"ו א', ד"ה ונראה לדברי). וראה שו"ת תשב"ץ (ח"ב סי' לח).
3. מדקאמר מכדי עירובין דרבנן מה לי יחיד במקום וכו' משמע דאי הוה דאורייתא ניחא דצריכי. וכן מוכח בפרק יש בכור (בכורות דף
מ"ט א') גבי פלוגתא דר"ע ורבנן, דאמר רב אשי הכל מודים לענין אבילות דיום ל' כשלפניו, דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל
באבל, ואפילו ביום ראשון אינו נוהג אבילות.
4. הנפקא מינה ביניהם לגבי מחלוקת בדיני אבילות דאורייתא, וגם באבילות הכלל הוא שהלכה כמיקל באבל. מקורות - תוספות (מ"ו
א', ד"ה דאמר שמואל). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, ענין האבלות, ד"ה והאחרונים מחכמי הצרפתים).
5. שאת דברי האמוראים לא שמע ריב"ל מחלוקתם, והיאך פסק שלא כמותם! דדילמא אי הוה שמע ליה הא דרבי יוחנן הוה מודי בה
דלא מיסתר כלליה משום הא! ובמחלוקת אמוראים הולכים אחר הכללים הידועים לנו: רב ושמואל הלכה כרב באיסורי, רב ורבי
יוחנן הלכה כרבי יוחנן וכו'; וכן אחר סוגיא דשמעתא. ואם אין כלל ידוע, ונחלקו אמוראים, במילתא דרבנן הולכים להקל. רשב"א.
6. או"ח שנחה, על פי ביאור הגר"א (ס"ק כח); או"ח שעבחה, על פי ביאור הגר"א (ס"ק לב). ולגבי אם אומרים הלכה כמיקל בעירוב גם
במחלוקת הפוסקים, דעת תשב"ץ (שו"ת ח"ב, סי' לח), שו"ת אבקת רוכל (סי' מז) ושירי ברכה (ברכי יוסף, סי' שנח, דין ז) שאף
בפוסקים הלכה כמיקל בעירוב. ודעת החזו"א (עירובין, ליקוטים, סי' ד, ס"ק י) שאין כלל זה בפוסקים. וראה ב"ח (סו"ס תטז).
מקורות - ריטב"א בשם הגאונים (נ"ח ב', ד"ה הגיע להר. וכן כתב הרשב"א כאן, בשם פוסקים). בעל המאור (י"ד א', דפי רי"ף, ד"ה
מאי לא אמר כלום). רבינו חננאל (הו"ד בהגהות מיימוניות, הל' שבת טז, אות ו, עיי"ש, וכן בתוספות ס"ו א', ד"ה יפה). ר"מ
מרוטנבורג (הו"ד ברא"ש, פ"ב, סי' ד). רשב"א (ח"י מ"ז ב', ד"ה מאי דעתך).
7. וכי האי גונא אמר לקמן בסוף פרק כל גגות (צ"ה א', ובפרק חלון פ"א ב') אמר רב יהודה אמר שמואל כל מקום שאמר רבי יהודה
בעירובין הלכה כמותו, וקאמר עלה בעירובין ולא במחיצות. וביאר הרשב"א הואיל ועיקר מחיצות דבר תורה (דאית להו עיקר
בדאורייתא). מקורות - ר"מ מרוטנבורג (הו"ד ברא"ש פ"ב, סי' ד). רשב"א (ח"י פ' ב', ד"ה אבל קורה כתות; עבוה"ק בית נתיבות ב,א
בסופו). ריטב"א (ח"י פ' ב', ד"ה אבל קורה כתות; פ"ט א', ד"ה והא דתנן). ריב"ש (שו"ת, סי' תה).
8. ועוד כללים בענין המיקל בעירוב, ראה כף החיים (או"ח שסו, אותיות קח-קיג) שכתב (על מש"כ הרמ"א דבדיעבד סומכים על דברי
המיקל בעירוב), שיש מקומות דלא אמרין הלכה כמיקל בעירובין, כגון בבעיא דלא איפשיטא, לדעת הרי"ף ורא"ש. וכן, כל היכא
דאיכא לפרש הכי ואיכא לפרש הכי. וכן במקום דמספקא להו לרבנן. וכן, היכא דאתמר כללא, כגון שמואל ורבי יוחנן, דהלכה כרבי
יוחנן. עיי"ש. מקורות - רא"ש (פ"ב סי' ד). הגהות מיימוניות (הל' שבת טז, אות ו). מרדכי (פ"א סי' תפב).
9. וכתב הרשב"א (עירובין מ"ז ב', ד"ה מאי), משום דקשיש מיניה דרבי יוחנן.
10. מקורות - סיעה א - סדר תנאים ואמוראים (והו"ד בתוספות, ע"ז ל"ה א', ד"ה חדא; רא"ש, סוכה ד,א; רא"ש הלכות חלה סי' ג). סמ"ג
בשם בה"ג ורבינו חננאל (סמ"ג, לאוין קלח). רבינו תם (תוספות עירובין ס"ה ב', ד"ה איקלעו). ועוד. סיעה ב - בה"ג (ריש הל' ברכות);
רשב"א (ח"י מ"ז ב', ד"ה מאי דעתך; פ"ו א', ד"ה דאמר רב; שו"ת ח"א סי' תסד); רא"ש (סוכה ד,א, בשם רב שמואל בן חפני). ועוד.